٢

ڕێبەری پزیشکی
بۆ نەخۆش لەمانگی ڕەمەزاندا

نوسینی
د.حسان شمسی پاشا

وەرگێرانی
باوکی موحەممەد

پێداچوونەوەی
مامۆستا ناصح شارباژێری

زنجیرەی بابەتە زانستییە - ئیمانییەکانی سەردەم
٢

ڕێبەری پزیشکیی بۆ نەخۆش لە مانگی ڕەمەزاندا

وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ
يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ

نوسینی : د.حسان شمسی پاشا

وەرگێرانی
باوکی موحەممەد

پێداچوونەوەی
مامۆستا ناصح شاربازێری

ناوی کتێب : ڕێبەری پزیشکیی بۆ نەخۆش لە مانگی ڕەمەزاندا

نوسینی: د.حسان شمسی پاشا

وەرگێڕانی: باوکی موحەممەد (جەلال کەریم)

پێداچونەوەی: مامۆستا ناصح شارباژێری

دیزاین: کۆمپیوتەری سارا

تیراژ: ١٠٠٠دانە

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتیەکان ژمارەی سپاردنی (١٧٠٥)ی ساڵی (٢٠١١) ی پێدراوە.

چاپخانەی : ڕێ نوێ - سلێمانی

پێرست

بابەت	لاپەڕە

پێشەكی وەرگێڕ

الحمد لله والصلاة والسلام على رسول الله و على اله و صحبه ومن والاه ...اما بعد..

خوێنەری كورد زوبانی بەڕێز...زۆرن ئەو بابەتانەی دەربارەی مانگی ڕەمەزان نووسراون وەكو مەرج و پێویستیی و سوننەت و بەتاڵكەرەوەكانی ڕۆژووگرتن بەڵام كەمن ئەو بابەتانەی كە باس لە ڕۆژووگرتنی نەخۆشەكان لە مانگی ڕەمەزاندا بكەن بە تایبەتی نوسراوێكی گشتگیر و كۆكەرەوە كە باس لە زۆربەی زۆری نەخۆشیە باوەكانی سەردەم بكات و دواتر لەڕووی شەرعەوە هەڵسەنگاندنیان بۆ بكات : ئایا كەسی تووشبوو بەیەكێك لەم نەخۆشیانە دەتوانێت بەرۆژوو ببێت یان نا ؟

بێگومان ئەم هەڵسەنگاندنەش تەنها بە پزیشكێكی پسپۆڕ ناكرێت ئەگەر مسوڵمان و لەخواترس نەبێت، یاخود تەنها بە مامۆستا و زانایەكی ئایینی ناكرێت ئەگەر پرس و ڕاوێژ بە پزیشكێكی پسپۆر نەكات بۆ بڕیاردانی ڕۆژووگرتن یان نەگرتنی نەخۆش لە مانگی ڕەمەزاندا.

لەم سۆنگەیەوە بە پێویستم زانی کە بابەتێکی لەم جۆرە وەرگێڕمە سەر زوبانی کوردی ، بە تایبەتی کە نووسەر پزیشکێکی مسوڵمانی خەڵکی وولاتی سوریایە و ئەگەر تێبینی بکرێت چەندەها بابەتی گرنگ و سەردەمیانەی (پزیشکیی – ئایینی) تری هەیە لە سایتەکەی خۆیدا لە ئینتەرنێت ، کە سەرجەمیان لەخزمەتی مسوڵمانانداندان بە ساغ و نەخۆشەوە.

بەهیوای سوود گەیاندن بە خوێنەری بەڕێز و پڕکردنەوەی کەلێنێکی تری کتێبخانەی کوردی ، لەگەڵ داوای دوعای خێر لە بەڕێزتان.

٢٠ / جەمادی یەکەم / ١٤٣٢ ك

٢٥ / نیسان / ٢٠١١ ز

تێبینی

١-جیاوازی نێوان نەخۆشی توند (حاد) و درێژخایەن (مُزمن) ئەوەیە:

أ-نەخۆشی توند ماوەی تووشبونەکەی کورت و خێرایە ، بەڵام درێژ خایەن ماوەکەی درێژە.

ب-نەخۆشی توند نیشانەکانی توند و قورسن بەڵام مەرج نیە درێژ خایەن وابێت.

٢-ئەم کتێبە تەنها بەرچاو ڕوونییە بۆ نەخۆش بۆ ئەوەی زانیاریەکی تەواوی هەبێت دەربارەی نەخۆشیەکەی و قۆناغەکانی و حاڵەتەکانی ، وە هەرگیز بە خوێندنەوەی ئەم کتێبە نەخۆش ناتوانێت بڕیاری کۆتایی خۆی بدات دەربارەی ڕۆژوو گرتن یان نەگرتنی ، بەڵکو پێویستە پرسیار لە مامۆستایەکی ئایینی بکات کە ئەویش بە ڕاوێژ لەگەڵ پزیشکێکی پسپۆڕدا دەتوانن ئەو بڕیارە بدەن ، یاخود پزیشکێکی مسوڵمان کە زانیاری پێویستی دەربارەی ئایین هەبێت جگە لە پسپۆڕییەکەی خۆی.

﴿ ڕێبەری پزیشکیی بۆ نەخۆش لە مانگی ڕەمەزاندا ﴾

لەگەڵ هەموو هاتنەوەیەکی مانگی پیرۆزی ڕەمەزاندا ، زۆر لە نەخۆشەکان پرسیار دەکەن ، ئایا دەتوانن ڕۆژوو بگرن ، یان نا؟ ئایا ڕۆژوو گرتن نەخۆشیەکەیان قورس دەکات؟ یاخود نیشانەکانی نەخۆشییان ئاڵۆزتر دەبێت یان نا؟ پرسیار گەلێکی زۆرن کە بە مێشکی نەخۆشەکان و کەس و کاریاندا دێت ، جا هەندێك کەس دەبێتە قوربانی خەیاڵ ، یان نەزانێك فەتوای بۆ دەدات کە شارەزایی لە پزیشکیدا نیە ، بەلاّم دروستتر ئەوەیە پزیشکێکی مسوڵمانی تایبەتمەند حاڵەتی نەخۆشەکە دەستنیشان بکات و ڕێنمایی و بەرچاو ڕوونی تەواوی بداتێ.

زۆر لە نەخۆشەکان دەیانەوێت بەڕۆژوو بن و ناتوانن یاخود ڕۆژووەکە دەبێتە بارگرانی لەسەر نەخۆشیەکەیان یان نیشانەکانیان ئاڵۆز دەکات ، وە ڕای پزیشکیی زۆر هەبوون لەسەر ئەم بابەتە بەلاّم زۆربەیان لە ئەنجامی شارەزایی تاکە کەسییەوە بوون یان لە شێوەی ووتار لێرە و لەوێ بلاّوبوونەتەوە ، بەداخەوە تا ئێستا — لەسنوری زانیاری مندا — وانەیەك لە کۆلێژی پزیشکیدا نیە بەناونیشانی (ڕۆژوو و کاریگەریەکانی بەسەر نەخۆشیە جیاوازەکانەوە) .

هەروەها هیچ سەرچاوەیەکی پزیشکیی نیە کە هەموو لێکۆڵینەوە زانستیەکان لەخۆبگرێت کە لە گۆڤارە پزیشکیەکاندا بلاّوکراونەتەوە

به ئەمریکی و ئەورووپی و عەرەبیەوە کە پەیوەندیدارن بە ڕۆژوو گرتنەوە ، وە تا چەند ساڵێك پێش ئێستا تەنها ژمارەیەکی کەم لەو لێکۆڵینەوانە لەبەر دەست دا هەبوون.

بەڕاستی دواتر خۆشحاڵبووم کە چەند لێکۆڵینەوەیەکی زانستی نوێم بەردەست کەوت دەربارەی ڕۆژووگرتن لەچەند گۆڤارێکی پزیشکیی جیهانیدا ، یەکێك لەوانە لە گۆڤاری (B.M.J)ی بەریتانی دا بوو دەربارەی (ڕۆژووگرتن و نەخۆشانی شەکرە) یەکێکی تر لە بارەی کاریگەری ڕۆژوو لەسەر منداڵبوون ، کاریگەری ڕۆژوو لەسەر نەخۆشانی پەککەوتەی گورچیلە ...هتد، وە چەندەها بابەتی زانستیی نوێ و ڕاسپاردەی شارەزایان لەو بوارانەدا.

هەر لەبەر ئەمەش هەستام بە دانانی کتێبی (ڕێبەری پزیشکیی و فیقهی بۆ نەخۆش لە مانگی ڕەمەزاندا) کە لە ژێر چاپدایە و چاوەڕێی ڕووناکی دەکات ، وە بە باشم زانی کورتەیەکی بخەمە بەردەستتان ، وە ئەم پوختەیە تەنها کۆمەڵێك ڕاسپاردە و ئامۆژگاری گشتین و ناکرێت بەسەر هەموو نەخۆشێکدا جێبەجێ بکرێت بەڵکو پێویستە پزیشکێکی تایبەتمەندی مسوڵمان هەڵسەنگاندن و ئامۆژگاری بکات بۆ نەخۆش چونکە ئەو زاناترە بە حاڵی نەخۆشەکە.

د.حسان شمسی پاشا

یەکـــەم : نەخۆشـــی کۆئەنـــدامی هـــەرس لـــە مانگی ڕەمەزاندا

بەراستی مانگی ڕەمەزان ، مانگی پشوودانی کۆئەندامی هەرسە ، بەلآم بەداخەوە زۆربەمان خۆی ئەجەڕێنیٚ لەکاتی بەربانگدا بە جۆرەها خواردن و خواردنەوە ، وە خۆشحالّی گەدە و ڕیخۆلّەکانی دەکاتە مایەی ئاوساوی و بارگرانی ، ئێستاش چەند نەخۆشیەکی گرنگ دەخەینە ڕوو کە پەیوەندیان بە ڕۆژووگرتنەوە هەیە :

١- برینی گەدە یان دوانزە گریٚ (قرحة المعدة أو الاثنی عشر) :

ئەو کەسەی برینی توندی هەبێت دەنالّێنیٚ بەدەست ئازاری گەدەوە لە کاتی برسێتیدا ، یان ئازارەکە لە خەودا بە ئاگای دەهێنێت ، ئەگەر چی برینی دوانزە گریٚ سووکتر دەبێت بە نانخواردن ، بەلآم دوای چەند کاتژمێرێك ئازارەکە دەگەڕێتەوە ، وە پێویستە لەسەر نەخۆشی تووشبوو بە یەکێك لەم حالّەتانەی خوارەوە ، ڕۆژوو بشکێنێت (یان بەڕۆژوو نەبێت):

أ-برینی توند : ئەو کاتەی نەخۆش نیشانەکانی برینی لیٚ دەردەکەوێت ، وەکو ئازار لەکاتی برسێتیدا ، یان بە ئاگا هاتنەوە بە هۆی ئازارەوە.

ب-لەکاتی هەلّگەڕانەوەی توند لە برینی درێژ خایەندا وەکو لە برینی توندا ڕوو دەدات ، بەهەمان شێوە لەو کەسانەدا کە

نیشانەکانی ئەم نەخۆشیە تیایاندا بەردەوامە لەگەڵ بەکارهێنانی دەرماندا بەرێکوپێکی .

ج-لەکاتی ڕوودانی دەرهاویشتەکانی برینی گەدە و دوانزەگرێ ، وەکو خوێن بەربوونی کۆئەندامی هەرس ، یان چاکنەبوونەوەی برینەکە لەگەڵ ئەوەشدا کە بەردەوام چارەسەری دەرمانی بۆ ئەنجام بدرێت.

٢-گران هەرس کردن (عسر الهضم) :

کۆمەڵە نیشانەیەکن لەدوای نان خواردنەوە دەردەکەون ، لەوانە ژانەسك ، هەوا و گازی ناوسك ، قرقێنە ، دڵتێکهەلاتن ، هەستکردن بە ناڕەحەتی لە سەرووی سکەوە ، بەتایبەتی لە دوای خواردنی ژەمێکی قورس ، یان دوای بەپەلە نان خواردن ، یان دوای خواردنی چەور و پڕ لە بەهارات .

خۆشبەختانە زۆربەی ئەم حاڵەتانەی سەرەوە بە ڕۆژوو گرتن چاك دەبنەوە بەمەرجێك کەسەکە برینی گەدە و دوانزەگرێی توند ، یان هەوکردنی سورێنچکی نەبێت ، هەروەها بەو مەرجەی زیادەڕەوی نەکات لە خواردن و خواردنەوە لەکاتی بەربانگ و پارشێوکردندا.

٣-هەڵدرپینگی گەدە (فتق المعده او الحجاب الحاجز) :

ئەمیش بە تایبەتی لە قەڵەوەکاندا ڕوو دەدات بە تایبەتیتر لە ئافرەتانی تەمەن ناوەندا ، وە ئەم حاڵەتەش لە زۆربەی تووشبواندا هیچ نیشانەیەکی نیە جگە لە هەندێك کەس کە هەست بە سوتانەوە و ترشی دەکەن لە گەدەیاندا ، بەتایبەتی لە کاتی پڕبوونی گەدەدا ، یان چەمینەوەی کەسەکە بۆ پێشەوە ، یان ڕاکشانی لەسەر پشت ، لەو کاتەدا بەشێك لەوەی لەناو گەدەدا هەیە دەگەڕێتەوە بۆسورێنچك.

پێویستە لەسەر قەڵەوەکان چەندیان لە توانادایە کێشی خۆیان کەم بکەنەوە ، چونکە باشترین چارەسەرە بۆ حاڵەتەکەیان ، وە ئامۆژگاری ئەم نەخۆشانە دەکرێت کە لە کاتی بەربانگ و پارشێودا بڕی کەم بخۆن ، لەگەڵ بەکارهێنانی دەرمانەکانیاندا ، هەروەها چەوری کەم بکەنەوە و جگەرە بە هیچ شێوەیەك نەخۆن ، وە پێویستە ماوەی نێوان ژەمێکی خواردن و نووستنیاندا (چوار) کاتژمێرێك بێت.

بەڵام ئەگەر ڕۆژووگرتن سەغڵەتیی بۆ ئەم جۆرە نەخۆشانە درووستکرد یان نیشانەکانی نەخۆشیەکەیانی قورستر دەکرد ئەوا درووستە بەڕۆژوو نەبن .

٤-سكچوون (الاسهال) :

ئەو كەسەی سكچوونی هەیە ئامۆژگاری دەكرێت بەوەی كە بەڕۆژوو نەبێت بەتایبەتی لەكاتی سكچوونی قورسدا ، چونكە نەخۆشەكە توانای ڕۆژوو گرتنی نامێنێت ، بەهۆی جێنەگرتنەوەی ئەو شلە و خوێیانەی لە سكچوونەكەدا لەدەستی دەدات ، وە ئەگەر ئەم تووشبووە بەڕۆژوو بێت ئەوا تووشی وشكبوونەوە و دابەزینی فشاری خوێن دەبێت یان تووشی لەكاركەوتنی گورچیلە دەبێت .

٥-نەخۆشیەكانی جگەر:

وەكو بە مۆمبوونی جگەر (تشمع الكبد) و گرێكانی جگەر (اورام الكبر) ، ئەمانیش ئامۆژگاری دەكرێن بەڕۆژوو نەگرتن ، هەروەها ئەوانەی هەوكردنی جگەری ڤایرۆسییان هەیە لە جۆری توند (التهاب الكبد الفايروسي الحاد) ، وە ئەوانەی ئاوبەندی سكیان هەیە (الحبن او الاستقاء في البطن).

٦-نەشتەرگەریەكانی لێكردنەوەی گەدە (عمليت إستئصال المعده) :

هەندێك نەخۆش هەیە نەشتەرگەری بڕین و لێكردنەوەی بەشێك لە گەدەی بۆ ئەنجام دراوە بەهۆی برینی گەدەوە (قرحة المعدة) وە پێویستی بە وە هەیە كەم خۆری بەردەوام خۆربێت لەبەر ئەوە ناتوانێت بەڕۆژووبێت.

دووەم : نەخۆشی دڵ لە مانگی ڕەمەزاندا

بێگومان ڕۆژووگرتن سوودێکی زۆری بۆ زۆربەی نەخشەکانی دڵ هەیە ، بەڵام هەندێك حاڵەتی دیاریکراو هەیە نەخۆش ناتوانێت تیایدا بەڕۆژووبێت :

١-بەرزی پەستانی خوێن:

ڕۆژوو سوودی بۆ چارەسەری بەرزی پەستانی خوێن هەیە و دابەزینی کێش لەگەڵ ڕۆژووگرتندا دەبێتە هۆی دابەزینی پەستانی خوێن بە شێوەیەکی بەرچاو جگە لەوەش وەرزشە لاشەییەکانیش – کە خۆی دەبینێتەوە لە نوێژی تراویح و شەونوێژدا – بەرزی پەستانی خوێن دادەبەزێنن.

ئەگەر فشاری خوێنەکە لە ژێر کۆنترۆڵدابوو بەهۆی دەرمانەوە ، ئەوا نەخۆشەکە دەتوانێت بەڕۆژوو ببێت بەمەرجێك دەرمانەکانی بە ڕێکوپێکی بخوات ، چونکە ئێستا دەرمانی وا هەیە بۆ دابەزینی فشاری خوێن ڕۆژانە جارێك یان دووان دەخورێت .

٢-سستی دڵ (فشل القلب او قصور القلب):

ئەویش دوو جۆرە ، سستی لای چەپی دڵ ، سستی لای ڕاستی دڵ ، لە هەردوو بارەکەدا نەخۆش هەست بە تەنگە نەفەسی دەکات لە ئەنجامی هەستان بە کارێك ، بەڵکو لەکاتی پشوودانیشدا ، ئامۆژگاری تووشبوو بە سستیی توندی دڵ دەکرێت کە بەڕۆژوو

نەبێت ، چونکە بەردەوام پێویستی بە دەرمانی (میز پێکەر) هەیە لەگەڵ دەرمانی (بەهێزکەری ماسولکەکانی دڵ) ، بەڵکو لەوانەیە پێویستی بە چارەسەرکردن هەبێت لە نەخۆشخانەدا.

بەڵام ئەگەر حاڵەتی نەخۆشەکە باشتربوو و باری تەندروستی جێگیر بوو ، وە بڕێکی کەم لە دەرمانی میز پێکەری دەخوارد ، ئەوا دەتوانێت بەڕۆژوو بێت.

هەروەها پێویستە نەخۆش ڕاوێژ بە پزیشکێکی موسوڵمان بکات کە تایبەتمەند بێت لە نەخۆشیەکانی دڵدا ، چونکە تەنها ئەو دەتوانێت بڕیار بدات نەخۆشەکە بەڕۆژوو ببێت یان نا؟ لەبەر ئەوەی ئەم مەسەلەیە پەیوەندی هەیە بە سووکی و قورسی نەخۆشیەکە و بڕی ئەو دەرمانە میزپێکەرەی کە پێویستی پێیەتی.

٣-سنگە گوژێ (الذبحة الصدرية):

سنگە گوژێ بەهۆی تەسکبوونەوەی خوێنبەری تاجییەوە ڕوودەدات کە خۆراك دەگەیەنێتە ماسولکەی دڵ ، ئەگەر نیشانەکانی نەخۆش جێگیربوون بەهۆی خواردنی دەرمانەوە ، و نەخۆش هیچ ئازارێك لە سنگیدا نەبوو ، ئەوا دەتوانێت بەڕۆژوو ببێت دوای سەردانکردنەوەی پزیشکەکەی بۆ دڵنیابوون لە گۆڕانکاری لە وەرگرتن و خواردنی دەرمانەکان.

بەڵام ئەوانەی سنگە گوژێی ناجێگیریان هەیە یان پێویستیان بە خواردنی خەپلەی (نایترۆگلیسرین) کە لە ڕۆژدا لەژێر زماندا

دەهێلرێتەوە ، ئەوا ئامۆژگاری دەکرێن بە ڕۆژوو نەگرتن ، وە پێویستە سەردانی پزیشکی خۆیان بکەن بۆ دیاریکردنی پلانی چارەسەرەکە.

٤-جەڵتەی دڵ (جلطة القلب او احتشاء العضلة القلبية) :

ڕوودەدات لە ئەنجامی گیرانی یەکێك لە خوێنبەرە تاجییەکانی دڵ ، ئەمیش دەبێتە هۆی مردنی ئەو خانانەی دەکەونە شوێنە تووشبووەکەی دڵ ، ئەوانەی تازە تووشی جەڵتەی دڵ بوونە (بەتایبەتی شەش هەفتەی یەکەم) ئامۆژگاری دەکرێن بە نەگرتنی ڕۆژوو ، بەلام ئەگەر نەخۆشەکە بەرەو چاکبوونەوە ڕۆیشت ، وە کەوتە سەر باری ئاسایی خۆی ئەوا دەتوانێت بەڕۆژوو ببێت بەمەرجێك بە ڕێکوپێکی دەرمانەکانی بخوات.

٥-نەخۆشیەکانی دەرچەکانی دڵ (امراض صمامات القلب) :

کە هۆکارەکەی دەگەڕێتەوە بۆ تووشبوونی دەرچەکانی دڵ بە تای ڕۆماتیزمی (الحمى الروماتزمية) لە سەردەمی منداڵیدا ، دەبێتە هۆی تەسکبوونەوە و بچوکبوونەوەی دەرچەکە لە ئەنجامی تێکچوونی پەڕەکانی دەرچەکە ، وە ئەگەر حاڵەتی نەخۆشەکە جێگیر بوو ، و هیچ نیشانەیەکی نەبوو ئەوا دەتوانێت بەڕۆژوو ببێت ، بەلام ئەگەر نەخۆشەکە تەنگە نەفەسیی هەبوو وە بەردەوام پێویستی بە دەرمانی میز پێکەر بوو ئەوا باشترە ڕۆژوو نەگرێت .

٦-کێن ئەو کەسانەی کە نەخۆشی دڵیان هەیە و ئامۆژگاری دەکرێن به ڕۆژوو نەگرتن ؟

*تووشبوان بە سستی دڵی ناجێگیر .

*سنگە کوژێی نا جێگیر ، یاخود وەلآمدەر بۆ چارەسەر.

*جەڵتەی دڵی تازە تووشبوو .

*تەسکبوونەوە و سستیی توندی دەرچەکانی دڵ.

*تای ڕۆماتیزمی چالاك .

*پەشێویە ترسناکەکانی سستمی دڵ.

*چەند هەفتەیەك دوای ئەنجامدانی نەشتەرگەری دڵ.

سێیەم : نەخۆشی گورچیلە لە مانگی ڕەمەزاندا

گورچیلەکان چەندەها فەرمانیان هەیە ، لەوانە پاڵفتەکردنی خوێن لە پاشەڕۆ نایترۆجینیەکان و چاودێری کردنی هاوسەنگی ئاو و ئایۆنەکان لە خوێندا ، هەروەها پاراستنی هاوسەنگی (تفتی – ترشی)ی جێگیر لە لەشدا ، وە ئەگەر گورچیلەکان ساغ بن ئەوا ڕۆژووگرتن بۆیان پشبوودان و سەلامەتیە ، بەڵام ئەگەر نەخۆش بن ، ئەوا ناتوانن هەستن بە کاری خەستکردنەوەی میز و لەکۆڵکردنەوەی مادده ژەهراویەکانی وەکو یوریا و ئەوانی تر.

کەواتە : ڕۆژووگرتن دەبێتە بارگرانی بۆ نەخۆشی سستیی گورچیلە بەتایبەتی لە ناوچە گەرمەکاندا کە دەبێتە هۆی بەرزبوونەوەی ڕێژەی (یوریا و کریاتنین) لە خوێنیدا .

پێویستە لەسەر کەسی تووشبوو بە نەخۆشی گورچیلە ڕاوێژ بە پزیشکی تایبەتی خۆی بکات پێش ئەوەی دەست بکات بە ڕۆژووگرتن ، ئەگەر ئەم جۆرە نەخۆشە بڕی پێویست ئاو نەخواتەوە ئەوا تووشی سستیی گورچیلەکان دەبێت .

١-حاڵەتە توندەکانی نەخۆشیەکانی گورچیلە :

لەوانەیە وا پێویست بکات ئەو کەسەی توشی نەخۆشیەکی توندی گورچیلە بووە ، لە نەخۆشخانە بمێنێتەوە بۆ چارەسەر وەرگرتن ، لەم حاڵەتەدا وا باشترە نەخۆش بەڕۆژوو نەبێت ، بۆ نمونە هەوکردنی

حەوزی گورچیلە و هەوکردنی توندی گورچیلە ، هەوکردنی توندی میزەڵدان و قوڵنجکردنی گورچیلە ، و هەوکردنی گلۆڵەکانی گورچیلە

٢-بەردی گورچیلە (الحصیات الکلویە) :

ئەگەر کەسێك پێشتر بەردی گورچیلەی نەبوبێت ئەوا پێویست ناکات لە مانگی ڕەمەزاندا توشی دڵەراوکێ ببێت ، بەڵام ئەوانەی بەردی گورچیلەیان هەبووە یان چەند جارێك دروستیانکردۆتەوە ، ئەوا حاڵەتیان خراپتر دەبێت بە وشکبوونەوە ئەگەر نەخۆش بڕی پێویست لە شلەمەنی نەخواتەوە.

وا باشترە بۆ نەخۆشی بەردی گورچیلە کە بەڕۆژوو نەبێت بە تایبەتی لە ڕۆژە زۆر گەرمەکاندا چونکە بڕی میز کەم دەبێتەوە بە پلەیەکی بەرچاو ، ئەمەش یارمەتیدەرە بۆ زۆربوونی قەبارەی بەردەکان ، هەڵسەنگاندنی حاڵەتەکە دەگەڕێتەوە بۆ پزیشکی تایبەتمەند ، و بە شێوەیەکی گشتی ئامۆژگاری نەخۆشانی بەردی گورچیلە دەکرێت بە خواردنەوەی بڕێکی زۆر لە شلەمەنیەکان لە کاتی بەربانگ و پارشێودا لەگەڵ خۆ دوورخستنەوە لە گەرما و ماندووبونی زۆر لەکاتی ڕۆژودا.

٣-هەوکردنی حەوزی گورچیلە و هەوکردنی گورچیلەی درێژخایەن (المزمن):

که لەوانەیە دوای ماوەیەك ببێتە هۆی ڕوودانی سستیی گورچیلە ، لەبەر ئەوە وا باشترە نەخۆشەکە بەڕۆژوو نەبێت ، چونکە گریمانەی تووشبوون بە نەخۆشی سستیی گورچیلە زۆرتر دەبێت ، و ئەو بڕیارەش دەگەڕێتەوە بۆ پزیشکی چارەسەرکەر .

٤-هەوکردنی گلۆڵەکانی گورچیلە و هەوکردنی گورچیلەی درێژخایەن:

لەم بارەشدا گورچیلەکان توشی تێکچوون دەبن لە فەرمانەکانیاندا کە لەوانەیە ببێتە هۆی حاڵەتی (التناذر الکلوي) کە تووشبوو هەردوو لاقی دەئاوسێن و ماددەی (ئەلبۆمین)ی خوێن کەم دەکات و بڕێکی زۆر لە پڕۆتین لە میزدا دەردەکەوێت ، ئەم حاڵەتی (التناذر الکلوي) لەگەڵدا بوو ، یان بەرزبوونەوەی پەستانی خوێن یان سستی گورچیلەی لەگەڵدابوو.

٥-سستیی گورچیلەی درێژخایەن (الفشل الکلوي المزمن) :

هەندێك لە نەخۆشیەکانی گورچیلە بە چەند قۆناغێکدا تێپەردەبن کە کۆتاییان دێت بە سستیی گورچیلەی درێژ خایەن ، ئەویش لە کاتێکدایە کە بەشێکی زۆر لە شانەکانی گورچیلەکان وێران دەبن ، وە

لەم کاتەدا نەخۆش دەناڵێنێ بەدەست شەکەتی و ماندوێتی و زۆر میزکردن و بەشەو میزکردن و تینوێتی ، وە لەم حاڵەتەدا ڕێژەی (هەردوو ماددەی یوریا و کریاتنین) بەرز دەبێتەوە ، و پۆتاسیۆمی خوێن زۆر دەبێت ، بۆیە ئامۆژگاری نەخۆشی گورچیلەی درێژخایەن دەکرێت بەنەگرتنی ڕۆژوو ، بەڵام ئەگەر نەخۆشەکە شتنەوەی گورچیلەی هەبوو ، ئەوا دەتوانێت ئەو ڕۆژەی شتنەوەی گورچیلەی نیە بەڕۆژوو ببێت وە ئەو ڕۆژەی شتنەوەکەی هەیە بە ڕۆژوو نەبێت ، وە پێویستە نەخۆش ڕاوێژ بە پزیشکی تایبەتی خۆی بکات.

چوارەم : نەخۆشی شەکرە لە مانگی ڕەمەزاندا

دوو جۆر نەخۆشی شەکرە هەیە، جۆرێکیان دەکرێت بە ڕۆژوو بن، جۆرێکی تریان نابێت بە ڕۆژوو بن :

١-ئەو کەسەی نەخۆشی شەکرەی هەیە و دەتوانێت بە ڕۆژوو ببێت، وەکو :

أ-نەخۆشی شەکرەی پێگەیشتوو کە بە ڕێجیمی خۆراکی پارێز دەکات .

ب-ئەو کەسەی نەخۆشی شەکرەی هەیە و بە خەپلەی کەمکردنەوەی شەکرەی خوێن پارێز دەکات ئەویش دوو جۆرن:

یەکەم: ئەوانەی ڕۆژانە یەك دەنك خەپلە دەخۆن ، بە ئاسایی دەتوانن بەڕۆژوو بن ، بەمەرجێك لە بەربانگدا ڕاستەوخۆ بە دوو سێ دەنك خورما و پەرداخێك ئاو ڕۆژووەکەیان بشکێنن وە دواتر دەرمانەکەیان بخۆن پاشان خواردنی ژەمی ئێوارە بخۆن.

دووەم: ئەوانەی ڕۆژانە دوو دەنك خەپلە دەخۆن : ئاسایی دەتوانن بەڕۆژوو بن ، بەمەرجێك ئەو خەپلەیەی لە پێش مانگی ڕەمەزان خواردبێت ، بەهەمان شێوە بۆ زیاتر لە دوو خەپلە ، واتە بنەما ئەوەیە بڕی خەپلەی پێش پارشێو کەمبکرێتەوە بە پشت بەستن بە ئامۆژگاری پزیشکی چارەسەرساز.

٢-ئەو نەخۆشی شەکرەیەی ناتوانێت بەڕۆژوو ببێت :

١/نەخۆشی شەکرەی گەنجانە (لە ژێر تەمەنی (٣٠) ساڵیەوە).

٢/نەخۆشی شەکرەی پێویست بە بڕی زۆر هۆرمۆنی ئەنسۆلین (زیاتر لە چل یەکەی نێو دەوڵەتی ڕۆژانە) یان ئەوانەی ڕۆژانە دووجار ئەنسۆلین وەردەگرن.

٣/نەخۆشی شەکرەی نا جێگیر.

٤/ئافرەتی سکپڕی تووشبوو بە نەخۆشی شەکرە.

٥/پیری تووشبوو بە شەکرە بۆ چەند ساڵێك ، لە هەمان کاتدا دەناڵێنێ بەدەست نیشانەکانی شەکرەی پێشکەوتووەوە.

٦/ئەو نەخۆشەی بە چەند ڕۆژێك پێش یان لە سەرەتای مانگی ڕەمەزاندا تووشی نەخۆشی شەکرە بووە.

بۆیە پێویستە ئەم ڕاستیانەی لای خوارەوە لەبەرچاو بگرین:

١-پێویستە لەسەر ئەو نەخۆشەی کە تووشی حاڵەتی کەم شەکری یان زۆر شەکری دەبێت ڕاستەوخۆ ڕۆژوو گرتنەکەی ڕابگرێت چونکە پێویستی بە چارەسەر و دەرمانی خێرا هەیە .

٢-پێویستە ژەمەکان بکرێن بە سێ بەشی یەکسانەوە ، یەکەم: لەکاتی بەربانگ دا ، دووەم : لە دوای نوێژی تەراویح ، سێیەم : لە کاتی پارشێو کردندا .

٣–وا باشتره ژەمی پارشێو دوابخرێت به پێی توانا .

٤–زۆرخۆری نەکرێت بەتایبەتی له شیرینی و شلەمەنیه شیرینەکاندا ، و به شێوەیەکی گشتی ڕێگەدان یان نەدان به نەخۆشی شەکره لەگەڵ ڕێکخستنی دەرمان و کاتی خواردنەکەی دەگەڕێتەوه بۆ پزیشکی تایبەت نەك کەسێکی تر.

پێنجەم : نەخۆشی سنگ (سییەکان) لە مانگی ڕەمەزاندا

زۆربەی جارەکان نەخۆشیەکانی سنگ بە شێوەی کتوپڕی دەردەکەون لەسەر شێوەی هەوکردنی بۆریەکانی هەوا یان هەوکردنی سییەکان.

١-هەوکردنی بۆریەکانی هەوای توند (التهاب القصبات الحاد):

ئەگەر حاڵەتەکە سادەبوو دەرمانی دژە میکرۆبی بوو کە پێوستە هەموو (٦ – ٨) کاتژمێر جارێك بخورێت ، یان حاڵەتەکەی توند و قورس بوو ، ئەوا باشتر وایە بەرۆژوو نەبێت تا چاکدەبێتەوە لە هەوکردنەکە.

٢-هەوکردنی بۆریەکانی هەوای درێژخایەن (التهاب القصبات المزمن):

لەم بارەدا نەخۆش دەناڵێنێ بەدەست کۆکە و بەڵغەمەوە ، ڕۆژانە بۆ ماوەی (٣) مانگ لەسەر یەك تا ماوەی دوو ساڵ بە دوای یەکدا بە لایەنی کەمەوە ، ئەگەر حاڵەتەکەی جێگیر بوو ئەوا دەتوانێت بەڕۆژوو ببێت بەبێ ماندووبوون ، بەڵام لە حاڵەتە توندەکاندا کە پێویستی بە دەرمانی دژە میکرۆبی یان فراوانکەری بۆریەکانی هەوا یان پەمپ (بخاخ)ی فراوانکەری بۆریەکانی هەوا دەبێت ، ئەوا لەم کاتانەدا

پزیشك دەتوانێت دیاری بكات ئایا ئەم نەخۆشە دەتوانێت بەرۆژوو ببێت یان نا.

٣-بەرهەنگ (الربو القصبي):

جاری وا هەیە نۆرەكانی بەرهەنگ سووكن و پێویستیان بە خواردنی دەرمان نیە لەڕێی دەمەوە , وە دەتوانێت خەپلەی وا بخوات لەكاتی بەربانگ و پارشێودا كە كاریگەریەكەی ماوە درێژ بێت ، زۆر لە نەخۆشەكانی بەرهەنگ پێویستیان بە دووجار یان زیاترە لە بەكارهێنانی پەمپی فراوانكەر ، لەكاتی هەستكردن بە تەنگەنەفەسی لە سنگدا ، دواتر نەخۆشەكە دەگەڕێتەوە بۆ ژیانی ئاسایی ڕۆژانەی خۆی ، و نابێت نەخۆش لەكاتی بوونی كێشەیەكی تەنگەنەفەسیدا بەردەوام بێت لە ڕۆژووگرتن ، بەڵكو دەبێت ڕاستەوخۆ پەمپەكە بەكاربهێنێت ،هەروەها هەندێك زانای بەڕێزیش فەتوای ئەوەیان داوە كە ئەم پەمپە ڕۆژوو ناشكێنێت ، بەڵام لەكاتی نۆرەیەكی تەنگە نەفەسی قورسدا هەردەبێت نەخۆشەكە ڕۆژووەكەی بشكێنێت چونكە زۆربەی جارەكان پێویستی بە رۆیشتنە نەخۆشخانە و وەرگرتنی چارەسەری چڕوپڕ هەیە.

بەهەمان شێوە ڕۆژوو دەشكێنێت ئەگەر تەنگە نەفەسیەكەی وەڵامی نەبوو بۆ چارەسەری ئاسایی ، وە پێویستە ئاگاداری ئەوە بكرێت كە دابڕان لە خواردن و خواردنەوە لەو كاتانەدا دەبێتە هۆی

کەمکردنەوەی دەردراوەکانی سنگ بەشێوەیەکی بەرچاو و دواتر دەردان و فرێدانی قورس دەبێت.

٤-دەردە باریکە (السل او التدرن الرئوي):

ئەم نەخۆشە دەتوانێت بەڕۆژوو ببێت ئەگەر حاڵەتی گشتی باش بێت و نیشانەی نەخۆشیەکەی تیانەبێت ، بەمەرجێك دەرمانەکانی بە ڕێکوپێکی بخوات ، کە ڕۆژانە جارێك یان دووجارە ، بەڵام لە حاڵەتی توندی نەخۆشیەکەدا وا باشترە بەڕۆژوو نەبێت تا باری گشتی نەخۆشەکە چاك دەبێت .

شەشەم : نەخۆشیەکانی لووە ڕژێنەکان (الغدد) لە مانگی ڕەمەزاندا :

کوێرە ڕژێنەکان: ئەو کۆمەڵە ئەندامەی لەشی مرۆڤن کە تایبەتن بە دەردانی هۆرمۆنەکان و لە هەموویان گرنگتر : فرمێسکە ڕژێن ، ڕژێنی دەرەقی ، ڕژێنی سەر گورچیلەکان ، ڕژێنی تەنیشت دەرەقی ، هەردوو هێلکەدانی ئافرەت و گونی پیاو و پەنکریاس .

١-نەخۆشیەکانی ڕژێنی دەرەقی (الغدد الدرقیە) :

أ- زۆر چالاکبوونی ڕژێنی دەرەقی: بەهۆی دەردانی بڕی زیاتر لە هۆرمۆنی (ثایروکسین T٢) ، وە نەخۆش دەناڵێنێ بە دەست هەڵئاوسانی ڕژێنەکەی (کە دەکەوێتە خوار ملیەوە) و لاوازبوون و لەرزین و ترپە ترپی دڵەوە ، ئەگەر حاڵەتەکەی جێگیر بوو ئەوا دەتوانێت بەڕۆژوو ببێت ، بەمەرجێك دەرمانەکەی بە ڕێکوپێکی بخوات.

ب-سستیی ڕژێنی دەرەقی: نەخۆش دەناڵێنێ بەدەست کەم هێزی و ماندووبوونی زۆرەوە و دەتوانێت بە ڕۆژوو ببێت و لووەکانیش بە نەشتەرگەری چارەسەر دەکرێن.

ج-هەوکردنە توندەکانی ڕژێنی دەرەقی: زۆربەی جار ئازاری ڕژێنەکەی دەدات ، کە لەوانەیە ببێتە هۆی بەرزیی (تا) ، بەڵام

هەوکردنە درێژ خایەنەکانی ڕژێنی دەرەقی هیچ زیانێکی بۆ ڕۆژووگرتن نیە.

٢-نەخۆشیەکانی ڕژێنەکانی سەر گورچیلەکان (امراض الغدة الكظرية):

دوو ڕژێنن کاریان دەردانی چەند هۆرمۆنێکە لەوانە (کۆرتیزۆل، ئەڵدوستیرۆن و هۆرمۆنەکانی زاوزێ).

نەخۆشیەکانیشیان دەگمەنن لەوانە:

أ-نەخۆشی (کۆشینگ):

تیایدا لاوازی لەلاشەو بەرز بوو نەوەی پەستانی خوێن ڕوودەدات، هەروەها قەڵەوییەکی ناوەندی (ناوسك) ڕوودەدات بەبێ چوار پەلەکان، دەم و چاوی نەخۆشەکە خڕتردەبێتەوە وە تووشی نەخۆشی شەکرە دەبێت و باش نیە کەسەکە بەڕۆژوو ببێت.

ب-نەخۆشی (ئەدیسۆن):

لە ئەنجامی کەمی دەردانی هۆرمۆنی (کۆرتیزول)ەوە پەیدا دەبێت بەهۆی تێکچوونی ڕژێنەکانی سەر گورچیلەوە، و دەبێتە هۆی دابەزینی پەستانی خوێن و کەم هێزی زۆر و گۆڕانی ڕەنگی پێست بەرەو ڕەوشی ....هتد. وە نابێت نەخۆش بەڕۆژوو بێت بە تایبەتی کاتێك کە ڕێژەی شەکری کەم بێتەوە.

ج-لووه تاريك (الورم القتامى) :

نەخۆشيەكى دەگمەنەو دەبێتە هۆى بەرزبوونەوەى لاسەنگى پەستانى خوێن و چەند نۆرەيەك لە ئارەقەكردنەوە و دڵە خورپێ و بێهێزى گشتى.

ئامۆژگارى نەخۆشەكە دەكرێت بە نەگرتنى ڕۆژوو ، وە نەشتەرگەرى و لابردنى ئەم لووە بە دوايدا چاكبوونەوەى تەواو دێت ، ئەو كاتيش دەتوانێت بەڕۆژوو بێت.

٣-نەخۆشيەكانى ژێر مێشكەڕژێن (الغدد النخامية):

چەند نەخۆشيەكى دەگمەنن لە هەموويان گرنگتر (هەڵئاوسانى چوارپەل و سەر) ، سستيى ژێرمێشكە ڕژێن ، وا باشترە ئەم نەخۆشانە بەڕۆژوو نەبن ، حاڵەتەكەشيان لەلا يەن پزيشكى پسپۆڕەوە ديارى دەكرێت .

حەوتەم : نەخۆشیە دەماری و دەروونیەکان لە مانگی ڕەمەزاندا

١- پەرکەم (الصدع) :

نەخۆشی پەرکەم دەتوانێت بەڕۆژوو ببێت بەمەرجێك دەرمانەکانی بە ڕێکوپێکی بخوات چونکە ئێستا دەرمان هەیە ڕۆژانە یەکجار دەخورێت بۆ کۆنترۆڵکردنی بێهۆشی و پەرکەم.

٢-خەمۆکی (الاکتئاب) :

ئەم نەخۆشە دەتوانێت بەڕۆژو ببێت بەمەرجێك دەرمانەکانی بە ڕێکوپێکی بخوات کە ڕۆژی یەکجار یان دووجارە.

٣-لێکترازانی کەسێتی (الفصال) :

نابێت ئەم نەخۆشە بەڕۆژوو ببێت چونکە نەخواردنی دەرمانەکان دەبێتە هۆی چەند ئۆرەیەك لە توندوتیژی و سەرلێشێواوی هەڵە و هەلوەسەکردن و لەوانەیە سەربکێشێ بۆ دەستدرێژیکردن بۆ سەر خەڵکی تر.

هەشـــتەم : ئـــافرەتی ســـکپڕو شـــیردەر لـــە مانگی ڕەمەزاندا

لێکۆڵینەوە زانستیە نوێیەکان دەریانخستووە کە ڕۆژووی مانگی ڕەمەزان دەبێتە هۆی گۆڕانکاری فسیۆلۆژی و کیمیایی لە ئافرەتی سکپردا بەڵام کاریگەریان نابێت لەسەر ئافرەتێکی سکپڕی لەش ساغ ، کە هیچ نەخۆشیەکی ئەندامیی نەبێت ، لەگەڵ ئەوەشدا ناتوانرێت بەڕەهایی بووترێت سکپرو شیردەر دەتوانن بەڕۆژوو بن یان نا.

بەڵام ئەگەر هەستیان بە سەر ئێشەی قورس یان تێکەڵبوونی بینین یان ماندوێتی گشتیی یان نەتوانینی هەستان بە چالاکی کرد ئەوا مانای ئەوەیە کەمبوونەوەی بەرچاو ڕوویداوە لە ڕێژەی شەکری ناو خوێنیاندا ، شتێکی نائاسایی ڕوو دەدات و دەبێت ڕاوێژ بە پزیشکی چارەسەر ساز بکەن.

ئەو حاڵەتە نەخۆشیانە چین کە ئافرەتی سکپڕ دەتوانێت تیایاندا بەڕۆژوو نەبێت؟

أ-دابەزینی پەستانی خوێنی سەرەوە بۆ خوار (١٠٠ملم/جیوه) : چونکە ئەم دابەزینە دەبێتە هۆی هەستکردن بە بوورانەوە ، جگە لە لەدەستدانی توانای ئاگایی.

ب–ڕشانەوەی کاتی سکپڕبوون : بەتایبەتی لە سێ مانگی یەکەمی سکپڕیدا.

ج–ژەهراوی بوونی کاتی سکپڕی : کە تیایدا خوێن بەرز دەبێتەوە ، وە پرۆتین لە میزدا دەردەکەوێت و لە پەلەکانیشدا ڕوو دەدات.

و–دابەزینی ڕێژەی شەکر لە خوێندا.

هـ–بوونی نەخۆشیەکی ئەندامیی لە ژێر سەرپەرشتی پزیشکێکی چارەسەرسازیدا.

بە کورتی : بابەتی ڕۆژووگرتنی ئافرەتی سکپڕ لە مانگی ڕەمەزاندا پابەندە بە حاڵەتی دایکەکە و کۆرپەلەکەی لە پێش مانگی ڕەمەزاندا ، خۆ ئەگەر هەموو نیشانە و شیکاریە سەرجێییەکان نیشانیاندا کە تەندروستیان باشە ، ئەوا بە زۆریی پزیشك ڕێ بەدایکەکە دەدات بەڕۆژوو ببێت ، کە بڕیاری ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ پزیشکی (ئافرەت) یان پزیشکی (پیاوی) تایبەتمەندی موسوڵمان.

نۆیەم : شیر پێدان و ڕۆژووگرتن

ئافرەتی شیردەر دەتوانێت مانگی ڕەمەزان بەڕۆژوو بێت بەمەرجێك قەرەبووی شیرەکە بکاتەوە بە خواردن و خواردنەوە لە کاتی شەودا ، هەروەها جۆر و بڕی شیرەکە کاریگەری نەبێت لەسەر منداڵە شیرەخۆرەکە . بەڵام ئەگەر دایکەکە لە تەندروستی خۆی یان منداڵەکە ترسا بەهۆی ڕۆژووگرتنەوە ئەوا دەتوانێت بەڕۆژوو نەبێت.

بەکورتی: ناتوانرێت بڕیارێکی گشتی دەربکرێت بۆ هەموو نەخۆشەکان بەڵکو دەبێت هەر نەخۆشێك بە جیا لێی بکۆڵرێتەوە ، ئەم کارەش تەنها بە پزیشکێکی موسوڵمانی تایبەتمەند دەکرێت چونکە ئەوەندەی پێدراو پێیە کە بتوانێ ئامۆژگاری نەخۆشەکەی بکات بە گرتن و نەگرتنی ڕۆژوو .

واخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمين

د.حسان شمسي پاشا

نوسەر لە چەند دێڕێكدا :

ناو : حسان شمسي پاشا

ساڵ و شوێنی لەدایك بوون : ١٩٥١ ز ، شاری (حمص)ی وڵاتی سوریا.

ئاستی خوێندن : ساڵی ١٩٧٥ كۆلێژی پزیشكی لە زانكۆی (حلب) تەواوكردووە.

دواتر بۆ خوێندن چەندەها وڵاتی تر گەڕاوە و بۆتە هاوڕێی چەندەها زانكۆی ناوداری جیهانی بە تایبەتی بەریتانی و ئەمریكی.

وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ
يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ

